

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

БРОВЧАК ЛЮДМИЛА СИДОРІВНА

УДК 378.015.31:[378.091.59:005.32](043.3)

**СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ФАКТОР
ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Холковська Ірина Леонідівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри педагогіки, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Сопівник Руслан Васильович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри педагогіки, м. Київ;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Мельник Олександр Васильович,
Інститут проблем виховання НАПН України, заступник
директора з наукової роботи, м. Київ.

Захист відбудеться «29» травня 2015 року о 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розісланий «28» квітня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Коломієць А.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Глибокі зміни в економічній, соціокультурній і духовній сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства, пов'язані з інтеграцією у світовий цивілізаційний процес, підвищують вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, у тому числі в сфері освіти. Сучасній школі потрібні кваліфіковані вчителі, здатні моделювати й систематично вдосконалювати свою діяльність, упроваджувати досягнення науки й інноваційної практики в педагогічний процес, адекватно діяти в ситуаціях з високою мірою невизначеності, самостійно приймати нестандартні рішення, виступати в ролі організатора дитячого колективу і власної професійної діяльності. Організаторські здібності є важливою складовою професійної готовності вчителя, оскільки значною мірою визначають успішність реалізації навчально-виховних завдань, спроможність до налагодження конструктивної педагогічної взаємодії з учнями та учнівськими колективами, здатність до самоорганізації та регуляції власної діяльності. В зв'язку з цим формування в майбутніх учителів організаторських здібностей розглядається як один із пріоритетних напрямів сучасної вищої педагогічної освіти. На організаторських здібностях як невід'ємній складовій професіоналізму вчителя акцентується увага в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, стратегії розвитку вищої освіти України в умовах Болонського процесу, Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти.

Свідченням важливості формування організаторських здібностей у студентів педагогічного ВНЗ є значний інтерес до цієї проблематики з боку психологів і педагогів. Взаємозв'язок здібностей з вимогами й особливостями конкретної діяльності досліджували А. Батаршев, В. Зінченко, О. Єракторіна, А. Ковальов, Б. Красовський, З. Курлянд, Г. Меднікова, Г. Мешко, А. Мороз, К. Потопа, С. Рубінштейн, А. Тюпня та ін. Різні аспекти організаторських здібностей у контексті проблем лідерства та керівництва діяльністю розглядали у своїх працях зарубіжні (Д. Хоманс, Р. Блейк, Д. Моутон та ін.) і вітчизняні (І. Бех, Р. Дорогих, О. Ілліна, О. Коберник, Р. Сопівник та ін.) науковці. Значення організаторських здібностей як передумови конструктивної взаємодії вчителя з учнями, батьками, колегами розглядалося в працях таких науковців, як С. Гончаренко, О. Невмержицька, Т. Новиченко, Є. Павлотенков, Т. Пономаренко, А. Карпова, О. Коротаєва, А. Макаренко, Н. Скотна, М. Обозов, Г. Тарасенко, Л. Уманський, В. Ягупов та ін. Проблематиці розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів присвячені дослідження українських учених В. Андрущенко, Л. Кацової, Б. Красовського, Р. Кондратьєвої та ін.

Підвищення вимог до особистісно-професійної підготовки сучасних учителів потребує пошуку нових підходів і методичних шляхів формування лідерських якостей і організаторських здібностей студентів, удосконалення змісту навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах, оптимізації форм і методів аудиторної та позааудиторної діяльності. Організаторські вміння майбутнього вчителя формуються не лише в навчально-виховному процесі педагогічного ВНЗ, а й у суспільно-педагогічній діяльності. Однією з ефективних форм такої діяльності, важливим чинником особистісно-

професійного розвитку майбутнього фахівця є студентське самоврядування, в процесі якого студенти з перших курсів залучаються у громадську роботу й одержують можливість розвивати лідерські якості та формувати організаторські вміння. Студентське самоврядування забезпечує інтеграцію індивідуальних, групових і колективних форм діяльності, передбачає активну участь у заходах громадсько-педагогічного спрямування, завдяки чому стимулює розвиток у студентів умінь партнерської взаємодії, планування та координації спільних дій, сприяє формуванню не тільки соціальної компетентності, а й важливих у контексті майбутньої професійної діяльності організаторських здібностей.

Різні аспекти діяльності самоврядування, зокрема студентського, розкриті в наукових дослідженнях І. Василенко, Н. Голови, М. Головатого, В. Головенька, Ю. Каращенко, І. Коляки, О. Корнієвського, В. Мокляка, Б. Набоки, О. Невмержицької, В. Овчинникової, К. Потопи, Т. Прибори, М. Сметанського, Р. Сопівника, Г. Цибулько, Л. Шеїної, Ю. Шикової та ін. Водночас, аналіз теорії і практики виховання студентів педагогічного ВНЗ свідчить, що проблема використання потенціалу студентського самоврядування як фактору розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів поки що не виступала предметом спеціального дослідження.

Аналіз педагогічної теорії та практики виховання студентів педагогічного ВНЗ свідчить про наявність низки суперечностей, що зумовлюють актуальність дослідження проблеми формування організаторських здібностей майбутніх учителів засобами студентського самоврядування:

- між соціальним запитом на підготовку вчителів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей і недостатньою теоретичною й практичною розробленістю цієї проблеми;

- між прагненням студентства як осередку ініціативи і творчості до суб'єктної активності як засобу самореалізації і загальною репродуктивною спрямованістю педагогічного процесу, за якого студенти виступають здебільшого в ролі об'єктів виховних впливів;

- між домінуючою спрямованістю педагогічного процесу на оволодіння студентами теоретичними засадами організаційно-управлінської діяльності і недостатністю можливостей для набуття практичного досвіду організаторської діяльності в освітньому просторі педагогічного ВНЗ.

Зазначені суперечності, актуальність і соціальна значущість проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість, потреба у фахівцях, здатних до ефективної організаторської діяльності в загальноосвітній школі, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Студентське самоврядування як фактор формування організаторських здібностей майбутніх учителів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось у межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (номер держреєстрації 0111U001620). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №6 від 25.02.2004 р.) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №4 від 28.04.2004 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі діяльності студентського самоврядування.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що успішне формування організаторських здібностей майбутніх учителів можливе за допомогою методики, яка забезпечує реалізацію таких педагогічних умов:

- поетапне включення студентів у різні види позааудиторної виховної діяльності;
- залучення студентів до організаторської діяльності за програмою «Школа молодого лідера», що сприяє набуттю професійно спрямованого індивідуального досвіду організаторської роботи;
- стимулювання самовдосконалення майбутніх учителів у процесі діяльності органів студентського самоврядування.

Об'єкт дослідження – виховання особистісно-професійних якостей майбутніх учителів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів засобами студентського самоврядування.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність і структуру організаторських здібностей майбутніх учителів.
2. Визначити критерії, показники і рівні сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів.
3. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі діяльності студентського самоврядування.
4. Розробити методику формування організаторських здібностей студентів педагогічних ВНЗ у процесі діяльності студентського самоврядування.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять гуманістичні філософські, психологічні, педагогічні теорії діяльності як форми суб'єктної активності, спрямованої на перетворення зовнішнього світу та розвиток особистості; положення системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів до виховання особистості майбутнього вчителя (І. Бех, О. Дубасенюк, О. Єрахторіна, І. Зимняя, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, С. Маркова, В. Новик, І. Осадчий, В. Сластьонін та ін.); теорії професійного становлення особистості в системі вищої освіти (О. Акімова, Б. Брилін, Т. Осипова, В. Столін та ін.); соціально-педагогічні положення щодо ролі соціального середовища в розвитку особистості (Л. Кондратова, В. Лозовий, М. Макарець, А. Мудрик, Р. Сопівник та ін.); теоретико-методологічні концепції педагогічної освіти (А. Вербицький, Е. Кузьмін, А. Петров, В. Сластьонін, А. Тюков, О. Фарапонова, В. Шахов, В. Штифурак та ін.); психолого-педагогічні дослідження проблем організації, управління і комунікації в галузі професійної освіти (В. Андрущенко, І. Біючиський, С. Кузьменко, Е. Лозинський, О. Мельник, Є. Павлютенков, Г. Тарасенко, І. Холковська та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань застосовувався комплекс взаємопов'язаних методів:

теоретичні: аналіз психологічної та педагогічної літератури з метою з'ясування сутності, структури, критеріїв і показників сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів та обґрунтування педагогічних умов їх формування в процесі

діяльності студентського самоврядування; узагальнення педагогічного досвіду підготовки формування організаторських здібностей у майбутніх учителів; метод теоретичного моделювання застосовувався для розробки педагогічної моделі формування організаторських здібностей студентів педагогічних ВНЗ;

емпіричні: методи спостереження, анкетування, тестування, самооцінки, експертної оцінки застосовувалися з метою з'ясування особливостей і етапів формування організаторських здібностей студентів педагогічного університету; педагогічний експеримент здійснювався для перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі діяльності студентського самоврядування;

методи математичної статистики застосовувалися для кількісного та якісного аналізу одержаних результатів, перевірки їх статистичної достовірності.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Хмельницького національного університету, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Загалом у дослідженні на різних його етапах взяли участь 498 студентів I-IV курсів та 22 викладачі (експерти).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі діяльності студентського самоврядування (поетапне включення студентів у різні види позааудиторної виховної діяльності; залучення студентів до організаторської діяльності за програмою «Школа молодого лідера», що сприяє набуттю професійно спрямованого індивідуального досвіду організаторської роботи; стимулювання самовдосконалення майбутніх учителів у процесі діяльності органів студентського самоврядування);

- *визначено* критерії (когнітивний, діяльнісний, особистісний), показники та рівні сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів;

- *уточнено* сутність і структуру організаторських здібностей майбутніх учителів;

- *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо студентського самоврядування та його ролі в особистісно-професійному розвитку майбутніх учителів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в створенні методики формування організаторських здібностей майбутніх учителів; розробленні програми підготовки студентів до діяльності в органах студентського самоврядування «Школа молодого лідера», що може використовуватися з метою активізації позааудиторної виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах; визначенні комплексу педагогічних методів і форм роботи, що можуть застосовуватися в процесі формування організаторських здібностей майбутніх учителів; розробленні й адаптації діагностичних методик, що дають змогу здійснювати моніторинг розвитку організаторських здібностей студентів під час їхнього навчання в педагогічному ВНЗ.

Матеріали й результати дослідження можуть знайти застосування в процесі розроблення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів (програм, навчально-методичних посібників), удосконалення діяльності органів студентського самоврядування у вищих педагогічних навчальних закладах, активізації

особистісно-професійного розвитку студентів.

Впровадження результатів дослідження здійснено в навчально-виховний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/20 від 14.05.2014 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 265/01 від 12.03.2014 р.), Хмельницького національного університету (довідка про впровадження № 128/095 від 19.03.2014 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 66-н від 24.03.2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження доповідалися та обговорювалися на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема, *міжнародних*: «Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства» (Тернопіль, 2004); «Актуальные проблемы педагогической теории и практики» (Москва-Воронеж, 2013); «Философия, психология и социология в XXI веке» (Москва-Воронеж, 2013); *всукраїнських*: «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2012); «Особистість XXI століття» (Сімферополь, 2012); «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Бердянськ, 2012); «Формування професійної культури майбутніх педагогів в умовах модернізації освіти» (Харків, 2012); «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2012); «Виховання студентської молоді в процесі професійної підготовки: сучасний стан, проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2012); *щорічних науково-практичних* конференціях з міжнародною участю «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Кривий Ріг, 2014); міжвузівській конференції молодих учених і студентів «Інноваційні технології в сучасній професійній освіті» (Вінниця, 2013), на засіданнях кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2004-2014 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 20 публікаціях, з них 7 статей у наукових фахових виданнях України, 2 – в іноземних фахових виданнях, 10 – у матеріалах конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (205 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації - 247 сторінок (основна частина – 188 сторінки, додатки - 44 сторінок). Робота містить 5 таблиць на 5 сторінках, 15 рисунків на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і проаналізовано ступінь дослідженості проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, представлено дані про організацію та проведення дослідження й апробацію його результатів.

У *першому розділі* – «**Формування організаторських здібностей майбутніх учителів як педагогічна проблема**» – висвітлено теоретичні засади досліджуваної проблеми, розкрито сутність і структуру поняття «організаторські здібності», визначено компоненти, критерії, показники та рівні розвитку організаторських здібностей студентів, проаналізовано актуальний стан розробленості проблеми в педагогічній теорії та практиці.

Проблема формування організаторських здібностей майбутніх учителів розглядалася

в роботах А. Батаршева, В. Зінченка, О. Єракторіної, А. Ковальова, Б. Красовського, З. Курлянд, Г. Меднікова, Г. Мешка, А. Мороза, К. Потопа, С. Рубінштейна, А. Тюпні та ін. Аналіз психологічної та педагогічної літератури засвідчив, що організаторські здібності мають багатоаспектний характер, у зв'язку з чим є різні підходи до розуміння їх сутності. Узагальнення різних підходів дає підстави розглядати організаторські здібності майбутніх учителів як інтегральні індивідуально-психологічні властивості, що визначають здатність планувати, контролювати й коригувати власні дії та діяльність інших суб'єктів педагогічного процесу, забезпечуючи реалізацію завдань навчально-виховної взаємодії відповідно до конкретних умов.

Дослідження засвідчують, що організаторські здібності є важливою складовою і водночас чинником особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів як у період професійної підготовки, так і на етапі самостійної професійної діяльності. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень можна виокремити такі основні характеристики організаторських здібностей майбутніх учителів:

- організаторські здібності належать до структури педагогічних здібностей і мають комплексний характер, що відображає конвергенцію когнітивних, емоційно-особистісних і операційно-дійових складових;

- організаторські здібності майбутніх учителів, зберігаючи загальні структурні характеристики, мають низку специфічних ознак: за функцією – передбачають організацію діяльності самого суб'єкта, учнів та учнівських колективів, налагодження конструктивної міжособистісної взаємодії; за змістом – дають змогу майбутнім учителям надавати рішенням з керівництва учнями лаконічну, логічну, оптимальну, з педагогічного погляду, форму; доводити педагогічне рішення до учнів у чіткому, емоційно насиченому, вольовому і мобілізаційному стилі; чітко і правильно виконувати визначені нормативними документами функції, ритуали, зовнішні атрибути діяльності;

- організаторські здібності виступають критерієм професійного становлення і свідчать про здатність студентів діагностувати свій особистісний потенціал як суб'єктів педагогічної діяльності, інтегрувати загальногуманітарні, психолого-педагогічні і управлінські знання з метою вдосконалення професійної діяльності, розвивати вміння й навички педагогічного спілкування і впливу, що забезпечує успішну реалізацію організаторських функцій учителя.

На основі узагальнення різних підходів до визначення структури організаторських здібностей, ураховуючи особливості професійної діяльності вчителя та вимоги до його особистості, визначені в освітньо-професійній програмі підготовки та освітньо-кваліфікаційній характеристиці вчителя, нами виокремлено три складники в структурі організаторських здібностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів: здібності самоорганізації, здібності організації діяльності, здібності організації міжособистісної взаємодії.

Здібності самоорганізації ми розглядаємо як індивідуально-психологічні особливості вчителя, що визначають здатність до самоаналізу, діагностування власних професійно значущих якостей, процесуального та структурного аналізу власної діяльності, самоорганізації і саморегуляції, подолання труднощів на шляху самовдосконалення. Здібності організації діяльності виявляються в здатності аналізувати умови навчально-виховного процесу, планувати, прогнозувати, контролювати та коригувати виконання педагогічних завдань на основі зіставлення результатів із заданою метою. Здібності

організації міжособистісної взаємодії забезпечують налагодження вчителем діалогічних стосунків з вихованцями, партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці та співтворчості з учнями.

На основі аналізу змістових характеристик виокремлених складників нами визначено критерії сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів (когнітивний, діяльнісний, особистісний), котрі конкретизовано в комплексі відповідних показників. Показниками *когнітивного критерію* сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів є: комбінаторно-прогностичний тип мислення (ерудованість, варіативність, інтуїтивність, гнучкість і критичність мислення); знання способів самоорганізації; знання про особливості організаторської діяльності вчителя; знання про особливості розвитку міжособистісної взаємодії з учнями, групову динаміку, засади психологічної сумісності; знання про методи та прийоми впливу на особистість; знання особливостей педагогічного спілкування.

Показниками *діялісного критерію* є комплекс організаторських умінь: самоаналізу результатів діяльності, самоконтролю, самовладання, раціонального розподілу власних сил, постановки завдань, планування роботи, прогнозування результатів прийнятих рішень, координації, інтегрування спільних зусиль, розподілу обов'язків, інструктування, контролю, критичної оцінки результатів взаємодії, передбачення відхилень і труднощів у роботі, попередження конфліктних ситуацій, оперативного прийняття рішень, імпровізації, комунікації, регулювання взаємовідносин з колективом.

Особистісний критерій характеризується показниками, що відображають сформованість у майбутніх учителів важливих у контексті організаторської діяльності особистісних якостей: гуманістичної спрямованості, емпатії, толерантності, альтруїзму, впевненості у собі, позитивної самооцінки, прагнення до лідерства, вольових якостей, відповідальності, працелюбності, рефлексивності, установки на самоосвіту.

Урахування критеріїв і показників, узагальнення результатів констатувального етапу експериментального дослідження дало можливість визначити й описати три рівні сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів: високий, середній, низький. Для студентів з *високим рівнем* (12,3 %) сформованості організаторських здібностей характерні такі особливості, як наявність системи знань з самоорганізації, широта і динамічність мислення, ерудованість, творча уява, виражений інтерес до організаторської діяльності, розуміння особливостей міжособистісної взаємодії з учнями та групової динаміки, володіння вміннями самоаналізу, самоконтролю, самовладання та оцінювання результатів педагогічної діяльності, координування та регулювання взаємовідносин з колективом, налагодження конструктивної взаємодії з учнями, включення їх в різні види діяльності.

Студенти з *середнім рівнем* (52,9 %) сформованості організаторських здібностей володіють комплексом знань щодо самоорганізації та організації діяльності учнів, проте вони недостатньо системні й узагальнені, виявляють загальну готовність до самоаналізу, самоконтролю, самовладання та оцінювання результатів власної діяльності, однак не завжди здатні застосовувати зазначені вміння в складних, неоднозначних ситуаціях, відчують потребу в допомозі під час координування та регулювання відносин з учнями і учнівським колективом, володіють комунікативними вміннями й гуманістичною спрямованістю, але відчують труднощі у виборі адекватних до ситуації способів педагогічного впливу, не завжди точно прогнозують можливі наслідки своїх дій, водночас

виявляють інтерес до професійного самовдосконалення, відповідальність, альтруїзм, готовність до організації партнерської взаємодії.

Студенти з *низьким рівнем* (34,8 %) сформованості організаторських здібностей характеризуються поверховим розумінням змісту та особливостей педагогічного керівництва і самоорганізації, шаблонністю і недостатньою гнучкістю мислення, обмеженістю знань про закономірності міжособистісної взаємодії та групової динаміки в учнівському колективі, способи і прийоми впливу на особистість, ситуативно виявляють вміння самоаналізу, самоконтролю і саморегуляції, уникають самостійного прийняття рішень, рідко виявляють ініціативу, схильні перекладати відповідальність на інших, невпевнені в своїх силах, мають недостатньо розвинуті волевільні якості, неадекватно оцінюють власну готовність до організаторської роботи і мають нестійку мотивацію професійного самовдосконалення.

За традиційної організації педагогічного процесу формування організаторських здібностей студентів відбувається уповільнено, стихійно, що робить актуальним пошук нових підходів і обґрунтування педагогічних умов цілеспрямованого формування готовності майбутніх учителів до реалізації організаторських функцій у школі. На наш погляд, значним потенціалом у цьому контексті володіє студентське самоврядування, можливості якого поки що мало використовуються у процесі формування особистості студентів педагогічних ВНЗ.

У другому розділі – «Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів засобами студентського самоврядування» – з'ясовано педагогічні можливості студентського самоврядування як фактору розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів, обґрунтовано педагогічні умови й етапи їх формування.

Узагальнення результатів аналізу психологічної і педагогічної літератури, констатувального етапу дослідження, сучасної практики діяльності студентського самоврядування у педагогічних ВНЗ, а також власного досвіду дає підстави сформулювати комплекс педагогічних умов формування організаторських здібностей майбутніх учителів: забезпечення поетапного включення студентів у різні форми позааудиторної виховної діяльності; включення студентів в організаторську діяльність за програмою «Школа молодого лідера», що забезпечує набуття професійно спрямованого індивідуального досвіду організаторської роботи; стимулювання самовдосконалення майбутніх учителів у процесі діяльності органів студентського самоврядування.

У процесі дослідження з'ясовано, що формування організаторських здібностей майбутніх учителів значною мірою залежить від забезпечення активної участі студентів у різних формах позааудиторної виховної діяльності, що ґрунтуються на принципах суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу: організації самоосвітньої та самовиховної діяльності студентів; спрямування дозволяти на максимальне задоволення пізнавальних і культурних потреб студентської молоді; вибору форм і методів позааудиторної виховної діяльності з урахуванням завдань професійного становлення майбутніх учителів; всебічного розвитку індивідуального творчого потенціалу студентів.

У контексті формування організаторських здібностей майбутніх учителів важливе значення має забезпечення поетапного характеру організації різних форм позааудиторної виховної діяльності студентів. На *першому етапі* основна мета полягає в розвитку їхнього інтересу до організаторської діяльності, що відіграє суттєву мотивуючу роль як чинник активізації особистісно-професійного становлення майбутніх учителів. Результати

спостережень дають змогу виокремити закономірну послідовність стадій розвитку інтересу студентів до організаторської діяльності: зацікавленість організаторською діяльністю → пізнання особливостей організаторської діяльності → стійкий інтерес до організаторської діяльності, що виявляється в конструктивній творчості. Загальними показниками конструктивної творчості студентів в організаторській діяльності є: варіативність, новизна, оригінальність організаційних рішень; уміння використовувати попередній досвід для створення нових проєктів; активність і системний підхід до розв'язання завдань колективної роботи; позитивне емоційне ставлення до виконання завдань.

На *другому етапі* важливого значення набуває формування на базі стійкого інтересу ціннісного ставлення студентів до організаторської діяльності як засобу особистісно-професійної самореалізації. У цьому процесі також можна виокремити три послідовні стадії: 1) переоцінка цінностей та ідеалів, усвідомлення особистісного сенсу організаторської діяльності вчителя; 2) засвоєння цінностей організаторської діяльності під впливом авторитетних осіб (викладачів, наставників); 3) формування стійкого ціннісного ставлення до організаторської діяльності через участь у студентському самоврядуванні.

Головним завданням *третього етапу* формування організаторських здібностей майбутніх учителів є розвиток організаторських умінь, що доцільно здійснювати за такими стадіями: 1) поглиблення і розширення знань про особливості організаторської діяльності у педагогічному процесі загальноосвітньої школи; 2) порівняльний аналіз організаторської діяльності і визначення на цій основі її загальних характеристик та індивідуальних особливостей, що зумовлюють індивідуальний стиль організаторської активності майбутнього вчителя; 3) формування в студентів досвіду організаторської діяльності на основі включення в практичну організаторську роботу в органах студентського самоврядування.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури (Л. Божович, Л. Буєва, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, З. Зикова, А. Капська, В. Караківський, М. Красовицький, Т. Кириленко, В. Семиченко, Т. Степура, С. Сисоева та ін.) засвідчив, що у формуванні організаторських здібностей майбутніх учителів важливу роль може відігравати студентське самоврядування, що сприяє виявленню потенційних лідерів, формуванню в студентів умінь управлінської та організаторської роботи з колективом, становленню індивідуального стилю професійної діяльності і спілкування. Організаторська робота, котра лежить в основі функціонування студентського самоврядування, розширює простір особистісної самореалізації майбутніх учителів, залучає їх до різних сфер життя освітньої установи, дає змогу випробувати себе в різноманітних видах управлінської діяльності, зміцнити професійну спрямованість.

З метою використання розвивального потенціалу студентського самоврядування у процесі формування організаторських здібностей майбутніх учителів нами була розроблена програма «Школа молодого лідера», в основу якої покладено принципи: 1) вибору засобів підготовки з урахуванням вихідного рівня сформованості організаторських здібностей студентів; 2) забезпечення умов для реалізації кожним студентом його організаторських нахилів і задатків; 3) створення системи роботи, в якій органічно поєднуються теоретична та практична діяльність; 4) організація взаємодії зі студентами на засадах демократизму і діалогічності.

В основу методики формування в майбутніх педагогів організаторських здібностей

покладено зміст, форми організації та методи, які використано в діяльності «Школи молодого лідера», що є освітньо-виховним комплексом, який залучає їх до різних сфер життєдіяльності студентської громади ВНЗ та включає всі його структурно-організаційні рівні: групу, потік, факультет, інститут, гуртожиток, вищий навчальний заклад; має різноманітні організаційні форми (старостат, студентський деканат, рада) та відповідне нормативно-правове регулювання. Процес формування організаторських здібностей майбутніх учителів за програмою «Школа молодого лідера» передбачає три напрями діяльності: роботу в студентському самоврядуванні з використанням різноманітних групових форм діяльності (рольові ігри, колективні творчі справи, проблемні обговорення, бесіди, тренінги); реалізацію завдань організаторської діяльності членів студентського самоврядування на рівні академічної групи, інституту (факультету) (дискусія, інструктаж, ділова гра); діяльність Ради студентського самоврядування університету (метод регламентування, самостійна організація справи, тренінги).

Аналіз психологічних і педагогічних досліджень, присвячених проблематиці професійного самовдосконалення особистості (Ф. Дьяков, К. Єльницький, В. Крижка, С. Миропольський, Є.Павлютенков, О. Прокопова, Н. Румянцева та ін.) засвідчив, що особистісно-професійне становлення майбутніх учителів загалом і формування їхніх організаторських здібностей, зокрема, неможливе без суб'єктної активності студентів, спрямованої на власний розвиток. Така активність має складну функціональну структуру і власну логіку розвитку, що передбачає чотири послідовні етапи: самоаналіз і прийняття рішення щодо самовдосконалення; планування і вироблення програми самовдосконалення; безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань у роботі над собою; самоконтроль і самокорекція власних дій.

Професійне самовдосконалення майбутніх учителів як організаторів відбувається у двох взаємопов'язаних формах діяльності: самоосвіта і самовиховання. Самоосвітня діяльність студентів базується на принципах самостійності, практичної спрямованості, системності та послідовності. З метою активізації розвитку організаторських здібностей педагогічне керівництво самоосвітою майбутніх учителів доцільно здійснювати за такими етапами: діагностичний, формувальний, рефлексивний. На першому етапі самоосвіта студентів будується на діагностичній основі з метою виявлення вихідного рівня їхньої готовності до організаторської діяльності, з'ясування потенційних проблем і недоліків, моніторингу особистісно-професійного становлення, визначення перспектив розвитку організаторських здібностей. На другому етапі студенти апробують різноманітні форми роботи, спрямовані на оволодіння організаторським досвідом, систематизують уявлення про особливості організаторської діяльності вчителя. На рефлексивному етапі майбутні вчителі підводять підсумки самоосвітньої діяльності, аналізують й осмислюють динаміку особистісно-професійної готовності, коригують самооцінку сформованості організаторських здібностей. Основними напрямками самовиховання у сфері організаторської діяльності майбутніх учителів такі: розвиток моральних і емоційно-вольових якостей; самовдосконалення розумових здібностей і процесів; формування комунікативних умінь і готовності до конструктивної педагогічної взаємодії.

Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої нами моделі формування організаторських здібностей майбутніх учителів, яка комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, принципи, форми й методи розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі діяльності студентського самоврядування (рис. 1).

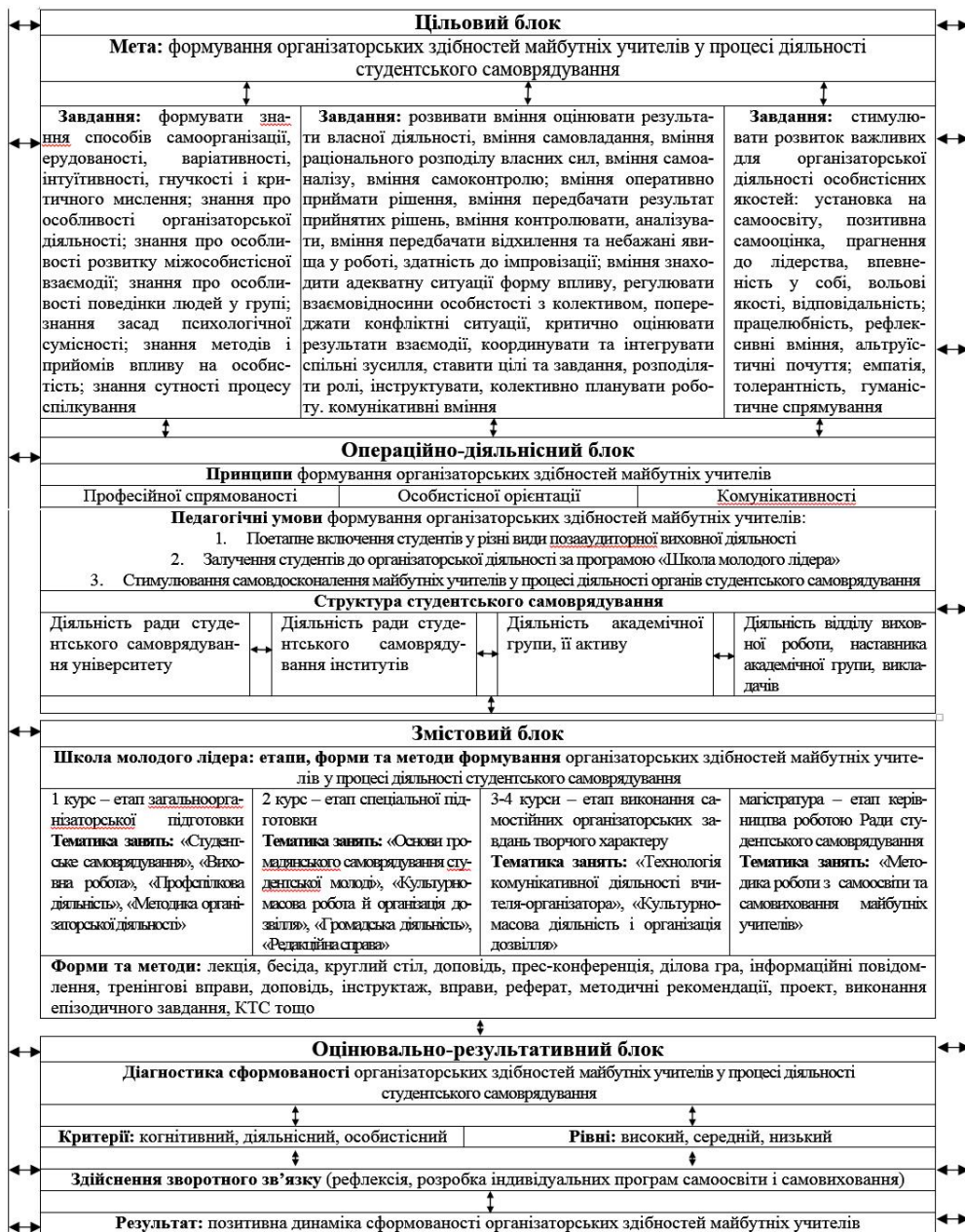

Рис. 1. Модель методики формування організаторських здібностей майбутніх учителів

У третьому розділі – «*Експериментальна перевірка ефективності методики формування організаторських здібностей майбутніх учителів засобами студентського самоврядування*» – розкрито методику проведення дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на формування організаторських здібностей студентів у процесі діяльності студентського самоврядування, проаналізовано та узагальнено одержані результати.

Експериментальна перевірка розробленої методики формування організаторських здібностей майбутніх учителів здійснювалася на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Всього у формувальному експерименті взяли участь 127 респондентів (62 в експериментальній і 65 у контрольній групі). Дослідно-експериментальна робота проводилася під час організації позааудиторної діяльності студентів, координації діяльності органів студентського самоврядування, навчання студентів у «Школі молодого лідера», педагогічного керівництва самовихованням і самоосвітою майбутніх учителів.

Педагогічна модель формування організаторських здібностей майбутніх учителів містить чотири блоки: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, оцінювально-результативний. У мотиваційно-цільовому блоці виокремлено три групи завдань:

1) стимулювання інтересу студентів до організаторської діяльності, формування ставлення до організаторської діяльності як особистісно-професійної цінності; підвищення рангу цінностей організаторської діяльності у рейтингу особистісних і професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів;

2) акцентування уваги студентів на пріоритетності інтересу до процесу, а не до результату організаторської діяльності; розвиток розуміння того, що основним результатом організаторських зусиль є оволодіння новими способами діяльності;

3) формування критичного мислення, рефлексивності, здатності до самоаналізу, корекція самооцінки.

Змістовий блок моделі формування організаторських здібностей майбутніх учителів містить комплекс знань, призначених для розширення і поглиблення уявлень майбутніх учителів щодо сутності, специфіки та завдань організаторської діяльності в загальноосвітній школі.

Зміст і послідовність організаційних етапів *операційно-діялісного блоку моделі формування організаторських здібностей майбутніх учителів* ґрунтувалися на сукупності психолого-педагогічних настанов, що визначають спеціальний підхід до вибору форм, методів, способів, прийомів, засобів підготовки до організаторської діяльності.

З метою реалізації завдань операційно-діялісного блоку були використані такі методи і форми роботи:

1. Колективні творчі справи, проєктивна діяльність, виконання епізодичних завдань передбачали набуття вмінь організації студентського колективу, захоплення його спільними справами.

2. Бесіда, дискусія обумовлювали здійснення діалогічного підходу до формування організаторських здібностей майбутніх учителів.

3. Тренінг, ділова гра спрямовували діяльність студентів на самовдосконалення професійних ціннісних якостей.

4. Консультування покликано було забезпечити педагогічний супровід процесу формування організаторських здібностей майбутніх учителів у «Школі молодого лідера».

Оцінювально-результативний блок моделі передбачав використання різних методів діагностування, зокрема тестування, що дозволило оцінити рівень сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів.

З метою реалізації завдань оцінювально-результативного блоку були використані такі методи і форми роботи: спостереження, анкетування, тестування, діагностична бесіда, метод експертних оцінок, рефлексія, метод незакінчених речень.

Результати формувального експерименту свідчать, що обґрунтовані педагогічні умови та розроблена методика зумовлюють суттєві зміни в структурних компонентах організаторських здібностей студентів, а це знаходить загальний вияв у позитивній динаміці рівнів їх сформованості (рис. 2).

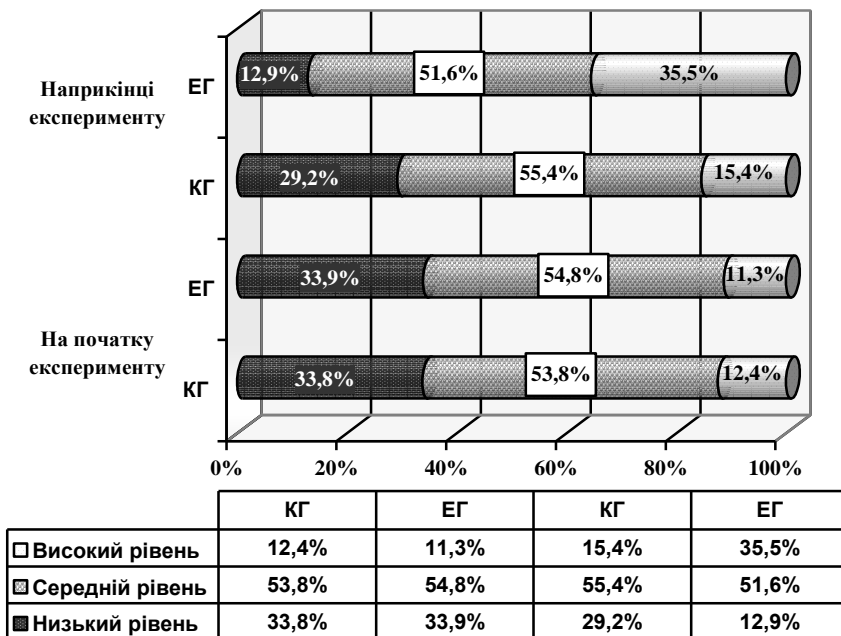

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості організаторських здібностей студентів контрольної й експериментальної груп (у %)

Завдяки проведеній дослідно-експериментальній роботі в експериментальній групі суттєво підвищилася кількість студентів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей (з 11,3% до 35,5%), водночас зменшився відсоток студентів з низьким рівнем (з 33,9% до 12,9%). Використання критерію Вілкоксона підтвердило статистичну достовірність вказаних змін ($\alpha=0,05$). У контрольній групі, на відміну від експериментальної, суттєвих зрушень у рівнях сформованості організаторських здібностей студентів не відбулося. Так, кількість респондентів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей на початку була 12,4%, наприкінці стала 15,4%. Кількість респондентів з низьким рівнем зменшилася лише на 4,6% (з 33,8% до 29,2%), з середнім

рівнем – збільшилася на 1,9% (з 53,5% до 55,4%).

Загалом, проведене дослідження засвідчило ефективність обґрунтованих педагогічних умов і розробленої моделі формування організаторських здібностей майбутніх учителів і підтвердило істинність висунутої гіпотези.

Результати теоретичного й експериментального дослідження дають підстави для формулювання таких загальних **висновків**:

1. Організаторські здібності є важливою складовою особистості майбутнього вчителя, від якої значною мірою залежить успішність реалізації навчально-виховних завдань, спроможність до налагодження конструктивної педагогічної взаємодії з учнями та учнівськими колективами, здатність до самоорганізації, регуляції та вдосконалення власної діяльності. У зв'язку з цим формування у майбутніх учителів організаторських здібностей має бути одним із пріоритетних напрямів сучасної вищої педагогічної освіти. Водночас результати спостережень свідчать про недостатню готовність багатьох випускників до реалізації організаторської функції педагогічної діяльності, прояви управлінської безпорадності під час педагогічної практики, пасивно-виконавську позицію у реалізації завдань навчальної і навчально-професійної діяльності. Значна кількість майбутніх учителів має поверхові уявлення про особливості організаторської діяльності в загальноосвітній школі, недостатньо володіє практичними вміннями планувати, контролювати, коригувати власну діяльність і налагоджувати конструктивну взаємодію з учнями, визначати оптимальні способи міжособистісного спілкування і реалізації навчально-виховних завдань. За традиційної організації педагогічного процесу, в якому основна роль відводиться оволодінню змістом навчальних дисциплін у процесі різних форм аудиторної діяльності, розвиток організаторських здібностей студентів відбувається стихійно, як наслідок загального професійного становлення. Це робить актуальним пошук нових підходів і обґрунтування педагогічних умов формування організаторських здібностей майбутніх учителів. На наш погляд, значним розвивальним потенціалом у цьому контексті володіє студентське самоврядування, можливості якого поки що мало використовуються у процесі формування організаторських здібностей майбутніх учителів.

На основі аналізу психологічної, педагогічної літератури та особливостей особистісного становлення педагогічних фахівців у дослідженні з'ясовано сутність організаторських здібностей майбутніх учителів як інтегральних індивідуально-психологічних властивостей, що визначають здатність планувати, контролювати й коригувати власні дії та діяльність інших суб'єктів педагогічного процесу, забезпечуючи успішну реалізацію завдань навчально-виховної взаємодії відповідно до конкретних умов.

Ураховуючи особливості діяльності майбутніх учителів, у структурі їх організаторських здібностей виокремлено три складники: здібності самоорганізації (визначають здатність до самоаналізу, діагностування власних професійно значущих якостей, процесуального і структурного аналізу власної діяльності, самоорганізації і саморегуляції, подолання труднощів на шляху самовдосконалення); здібності організації діяльності (визначають здатність аналізувати умови навчально-виховного процесу, планувати, прогнозувати, контролювати та коригувати виконання педагогічних завдань на основі зіставлення результатів із заданою метою), здібності організації міжособистісної взаємодії (забезпечують налагодження вчителем діалогічних стосунків з вихованцями, партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці та співтворчості з учнями). Розвиток

організаторських здібностей знаходить своє інтегральне вираження в рівні сформованості кожної складової.

Відповідно до виокремлених складових визначено критерії (когнітивний, діяльнісний, особистісний) та показники, на основі яких схарактеризовано три рівні сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів: високий, середній, низький.

2. Аналіз психологічної та педагогічної літератури та особливостей особистісно-професійного становлення майбутніх учителів, власний досвід роботи дали змогу визначити педагогічні умови формування організаторських здібностей у студентів педагогічних ВНЗ: поетапне включення студентів у різні види позааудиторної виховної діяльності; залучення студентів до організаторської діяльності за програмою «Школи молодого лідера», що сприяє набуттю професійно спрямованого індивідуального досвіду організаторської роботи; стимулювання самовдосконалення майбутніх учителів у процесі діяльності органів студентського самоврядування. Відповідно до обґрунтованих педагогічних умов розроблено методику розвитку організаторських здібностей студентів, що містить чотири блоки (мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, оцінювально-результативний) і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, принципи, етапи, форми й методи формування організаторських здібностей майбутніх учителів.

3. В основу методики формування в майбутніх педагогів організаторських здібностей покладено зміст, форми організації та методи, котрі використовуються в «Школі молодого лідера», що є освітньо-виховним комплексом. Це залучає студентів до діяльності самоврядування на всіх структурно-організаційних рівнях ВНЗ: групи, потоку, факультету, інституту, гуртожитку, університету і функціонує на основі розробленого нормативно-правового забезпечення. Методика формування організаторських здібностей майбутніх учителів за програмою «Школа молодого лідера» передбачає три напрями діяльності: роботу в органах студентського самоврядування з використанням різноманітних групових форм діяльності (рольові ігри, колективна творча справа, проблемні обговорення, бесіди, тренінги); реалізацію завдань організаторської діяльності членів студентського самоврядування на рівні академічної групи, інституту (факультету) (дискусія, інструктаж, ділова гра); діяльність Ради студентського самоврядування університету (метод регламентування, самостійна організація справи, тренінги).

4. Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність обґрунтованих педагогічних умов і розробленої методики формування організаторських здібностей майбутніх учителів, які забезпечили комплексний розвиток у студентів здібностей самоорганізації, здібностей організації діяльності, здібностей організації міжособистісної взаємодії студентів. В експериментальній групі, на відміну від контрольної, на статистично значущому рівні збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей, водночас суттєво зменшився відсоток студентів з низьким рівнем організаторських здібностей.

Проведене дослідження, звісно, не претендує на повне розв'язання проблеми формування організаторських здібностей майбутніх учителів. Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні можливостей формування організаторських здібностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі виробничої практики, вивченні й узагальненні зарубіжного досвіду формування організаторських здібностей у майбутніх учителів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких відображаються основні результати дослідження:

1. Бровчак Л. С. Шляхи розвитку студентського самоврядування /Л. С. Бровчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. // Збірник наукових праць. Випуск 8 / Редкол.: І. А. Зязюна (голова) та ін. – Київ-Вінниця: «Планер», 2005. – С.179-181.
2. Бровчак Л. С. Проблема розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів у історико-педагогічному контексті / Л. С. Бровчак //Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України/ За ред. С. Д. Максименка. Том XIV, част. 1. – К., 2012. – С. 35-43.
3. Бровчак Л. С. Організаторські здібності майбутнього вчителя як запорука його соціальної мобільності / Л. С. Бровчак // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць. – Випуск 14 /частина III/. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 143-151.
4. Бровчак Л. С. Педагогічне спілкування як умова реалізації організаторських здібностей учителя / Л. С. Бровчак// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 37/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2012. – С.55-58.
5. Бровчак Л. С. Складові організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2012. – С.134-138.
6. Brovchak L. S. Pedagogical management as a constituent of the professional teachers training to organizational activities / L. S. Brovchak // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 40/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2013. – С.144-148.
7. Бровчак Л. С. Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів /Л. С. Бровчак // Інноваційні технології в сучасній професійній освіті : науково-практична міжвузівська конференція молодих учених і студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 36 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 182-189.
8. Бровчак Л. С. Аналіз результатів проведеного експериментального дослідження з формування організаторських здібностей студентів вищого навчального закладу / Л. С. Бровчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. // Збірник наукових праць. Випуск 40 / Редкол.: І. А. Зязюна (голова) та ін. – Київ-Вінниця: «Планер», 2014. – С.187-191.
9. Бровчак Л. С. Критерии сформированности организаторских способностей будущих учителей /Л. С. Бровчак //Философия, психология и социология в XXI веке : материалы международной научной конференции / под. общей ред. проф. О. И. Кирикова.

– Выпуск 29. – Москва: Наука: информ; Воронеж : ВГПУ, 2013. – С.121-130.

10. Бровчак Л. С. Этапы формирования организаторских способностей будущих учителей /Л. С. Бровчак // Актуальные проблемы педагогической теории и практики : материалы международной научной конференции / под общей ред. проф. О. И. Кирикова; проф. Н. И. Сметанского. – Москва: Наука: информ; Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2013. – С. 77-87.

Праці апробційного характеру

11. Бровчак Л. С. Студентське самоврядування як засіб розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів /Л. С. Бровчак // Освіта як фактор забезпечення сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції м.Тернопіль 26 березня 2004 року, – Тернопіль, 2004. – С. 46-48.

12. Бровчак Л. С. Самоврядування як засіб формування організаторських здібностей у майбутніх фахівців / Л. С. Бровчак // Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м.Хмельницький, 23-24 березня 2012 року/Ред. колегія: Романовська Л. І. та ін./ М-во освіти і науки, молоді і спорту України, Хмельницький нац. ун-т, каф. соц. роб. і соц. педагог. – Хмельницький: ХНУ, 2012. – С. 15-16.

13. Бровчак Л. С. Організація студентського самоврядування як важлива умова формування організаторських здібностей майбутніх учителів / Л. С. Бровчак// Виховання студентської молоді в процесі професійної підготовки: сучасний стан, проблеми і перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Педагогічний дискурс: зб. наук. праць/ гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький: ХГПА, 2012. – Вип. 12. – 61-63.

14. Бровчак Л. С. Діагностика організаторських здібностей майбутніх учителів / Л. С. Бровчак// Сучасні соціально-гуманітарні дискурси. Матер. II всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. (м.Дніпропетровськ, 20 жовтня 2012р.): у 3-х частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2012. – ч. 1. – С. 112-116.

15. Бровчак Л. С. Вольові якості як один з показників організаторських здібностей майбутніх учителів / Л. С. Бровчак // Придніпровські соціально-гуманітарні читання: Матеріали Криворізької сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м.Кривий Ріг, 24 листопада 2012р.): у 5-ти частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2012. – ч. 4. – С. 19-22.

16. Бровчак Л. С. Структура організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак // Особистість XXI століття / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 6 червня 2012 р. – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – С.24-29.

17. Бровчак Л. С. Історія розвитку студентського самоврядування як осередку виховання організаторських здібностей / Л. С. Бровчак// Придніпровські соціально-гуманітарні читання: Матеріали Бердянської сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м.Бердянськ, 22 вересня 2012 р.): у 5-ти частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2012. – ч.2. – С. 26-28.

18. Бровчак Л. С. Компонентний склад організаторських здібностей учителя / Л. С. Бровчак // Формування професійної культури майбутніх педагогів в умовах модернізації освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 5-6 грудня

2012 року. – Харків: ФОТ Шейніна О.В., 2012. – С. 57-58.

19. Бровчак Л. С. «Школа молодого лідера» як засіб організаторської підготовки майбутніх учителів /Л. С. Бровчак // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Зб. наук. праць. – Випуск 31/ Редкол.: Л. С. Нечепоренко та ін. – Харків: ХНУ, 2013. – С.34-41.

Праці, які додатково відображають результати дослідження

20. Бровчак Л. С. Студентське самоврядування як фактор формування організаторських здібностей майбутніх учителів: метод. рек. / Л. С. Бровчак – Вінниця: ВДПУ, 2014. - 83 с.

Анотації

Бровчак Л.С. Студентське самоврядування як фактор формування організаторських здібностей майбутніх учителів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. – Вінниця, 2015.

У дисертації на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми з'ясовано сутність і структуру організаторських здібностей майбутніх учителів, визначено критерії (когнітивний, діяльнісний, особистісний), показники та рівні їх сформованості. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі діяльності студентського самоврядування.

Розроблено методику розвитку організаторських здібностей майбутніх учителів, яка містить чотири блоки (мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, оцінювально-результативний) і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, принципи, етапи, форми й методи формування організаторських здібностей майбутніх учителів. Створено орієнтовану на розвиток організаторських здібностей студентів програму «Школа молодого лідера», що є освітньо-виховним комплексом, котрий залучає студентів до діяльності самоврядування на всіх структурно-організаційних рівнях ВНЗ (групи, потоку, факультету, інституту, гуртожитку, університету) і функціонує на основі розробленого нормативно-правового забезпечення.

Ключові слова: студентське самоврядування, організаторські здібності, педагогічні умови розвитку організаторських здібностей, методика формування організаторських здібностей, студентська молодь, майбутні вчителі.

Бровчак Л.С. Студенческое самоуправление как фактор формирования организаторских способностей будущих учителей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины. - Винница, 2015.

В диссертации на основе анализа педагогической, психологической литературы и особенностей личностного становления педагогических специалистов определена сущность организаторских способностей будущих учителей как интегральных

индивидуально-психологических свойств, которые определяют способность к планированию, контролю и корректировке собственных действий и деятельности других субъектов педагогического процесса с целью обеспечения успешной реализации учебно-воспитательных задач в конкретных условиях.

Учитывая особенности деятельности будущих учителей, в структуре их организаторских способностей выделено три составляющие: 1) способности самоорганизации (самоанализ, процессуальный и структурный анализ собственной деятельности, самоорганизация и саморегуляция); 2) способности организации деятельности (анализ условий учебно-воспитательного процесса, планирование, прогнозирование, контроль и корректировка выполнения педагогических задач); 3) способности организации межличностного взаимодействия (налаживание диалогических отношений с воспитанниками, партнерского взаимодействия, сотрудничества и сотворчества).

В соответствии с выделенными составляющими определены критерии (когнитивный, деятельностный, личностный) и показатели сформированности организаторских способностей будущих учителей. Когнитивный критерий отображает сформированность комбинаторно-прогностического мышления и комплекса знаний как познавательной основы организаторских способностей (знания о способах самоорганизации, особенностях организаторской деятельности учителя, межличностном взаимодействии с учениками, групповой динамике, принципах психологической совместимости, методах и приемах влияния на личность, особенностях педагогического общения). Деятельностный критерий характеризует сформированность организаторских умений (самоанализа, самоконтроля, самообладания, рационального распределения сил, постановки заданий, планирования работы, прогнозирования результатов, координации, интеграции совместных усилий, инструктирования, контроля и др.). Личностный критерий отображает сформированность у будущих учителей важных в контексте организаторской деятельности личностных качеств (гуманистической направленности, эмпатии, толерантности, уверенности в себе, стремления к лидерству, ответственности, рефлексивности и др.). На основе выделенных критериев и показателей в диссертации определены три уровня сформированности организаторских способностей будущих учителей: низкий, средний и высокий.

В результате проведенного исследования определены и обоснованы педагогические условия формирования организаторских способностей у студентов педагогических вузов: поэтапное включение студентов в различные виды внеаудиторной воспитательной деятельности; вовлечение студентов в организаторскую деятельность по программе «Школа молодого лидера», которая обеспечивает приобретение профессионально направленного индивидуального опыта организаторской работы; стимулирование самосовершенствования будущих учителей в процессе деятельности органов студенческого самоуправления.

Разработана модель развития организаторских способностей будущих учителей, которая содержит четыре блока (мотивационно-целевой, смысловой, операционно-деятельностный, оценочно-результативный) и комплексно отображает цель, задачи, педагогические условия, принципы, этапы, формы и методы формирования организаторских способностей студентов.

Создана ориентированная на развитие организаторских способностей программа

«Школа молодого лидера», которая представляет собой образовательно-воспитательный комплекс, вовлекающий студентов в деятельность самоуправления на всех структурно-организационных уровнях вуза (группы, потока, факультета, института, общежития, университета) и функционирующий на основе разработанного нормативно-правового обеспечения. Раскрыты методические направления формирования организаторских способностей будущих учителей в рамках функционирования «Школы молодого лидера»: работа в органах студенческого самоуправления с использованием разнообразных групповых форм деятельности (ролевые игры, коллективные творческие дела, проблемные обсуждения, беседы, тренинги); реализация членами студенческого самоуправления задач организаторской деятельности на уровне академической группы, института (дискуссии, инструктаж, деловые игры); деятельность Совета студенческого самоуправления университета (метод регламентирования, самостоятельная организация дел, тренинг).

Ключевые слова: студенческое самоуправление, организаторские способности, педагогические условия развития организаторских способностей, методика формирования организаторских способностей, студенческая молодежь, будущие учителя.

Brovchak LS Student Government as a factor of organizational abilities of future teachers. - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.07 - Theory and Methods. - Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Vinnytsia, 2015.

The thesis is based on the analysis of psychological and pedagogical literature on the researched topic clarified the nature and structure of the organizational abilities of future teachers, the criteria (cognitive, activity, personal) parameters and levels of their formation. Theoretically and experimentally tested pedagogical terms of organizational capabilities in the future teachers of student government.

The method of organizing abilities of future teachers, which contains four blocks (motivational target, semantic, operational and activity, appraisal-effective) and fully reflects the goals, objectives, pedagogical conditions, principles, stages, forms and methods of forming organizational abilities of future teachers. A development-oriented organizational skills students program "School of Young Leader", which is educative complex, involving students in the activities of governments at all levels of structural and organizational Universities (group flow, faculty, institution, hostel, university) and operates on developed based on the legal provision.

Key words: student government, organizational skills, pedagogical terms of organizational skills, methods of forming organizational skills, college students, future teachers.